

ZNAČAJ BRAČNE NEPLODNOSTI ZA DOŽIVLJAJ KVALITETA BRAČNOG ODNOSA I POTENCIJAL ZA RAZVOD KOD ŽENA¹

Jelena Šakotić-Kurbalija², Biljana Trifunović i Marija Zotović
Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Rezime: Cilj ovog rada predstavlja utvrđivanje razlika u doživljaju kvaliteta bračnog odnosa i potencijalu za razvod između žena-majki i žena koje imaju problem neplodnosti, kako bi se ispitao značaj bračne neplodnosti za funkcionisanje bračnog odnosa. Istraživanjem je obuhvaćen uzorak od 202 žene (101 žena koja ima problem neplodnosti i 101 žena iz kontrolne grupe), starosti između 22 i 45 godina ($AS = 32.82$, $SD = 4.55$), koje su u bračnoj relaciji od 11 meseci do 24 godine ($AS = 10.21$, $SD = 6.13$). Za ispitivanje doživljaja kvaliteta bračnog odnosa primenjena je DAS skala (Dyadic Adjustment Scale – DAS: Spanier, 1976, 1989), sa dimenzijama Konsenzus, Zadovoljstvo brakom, Afektivno-seksualna usaglašenost i Kohezivnost, dok je potencijal za razvod meren Indeksom bračne nestabilnosti (Marital Instability Index: Booth, Johnson & Edwards, 1983). Rezultati jednosmerne multivarijantne analize kovarijanse (MANCOVA), pokazuju da su glavni efekti, nakon statističkog uklanjanja uticaja dužine bračne relacije, značajni na multivarijantnom nivou, pri čemu ispitanice iz kontrolne grupe postižu više skorove na dimenzijama Zadovoljstvo brakom i Konsenzus, u odnosu na ispitanice koje izveštavaju o problemu neplodnosti. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke ukazuju na značajne razlike između dve grupe ispitanica u domenu bračne nestabilnosti, pri čemu se kod ispitanica koje izveštavaju o postojanju problema neplodnosti registruje veća bračna nestabilnost u odnosu na ispitanice iz kontrolne grupe. Dobijeni rezultati su u skladu sa rezultatima većeg broja prethodno sprovedenih studija, koji ukazuju na to da bračna neplodnost ima uticaj na percipirano zadovoljstvo bračnim odnosom i bračnu nestabilnost.

Ključne reči: neplodnost, kvalitet bračnog odnosa, bračna nestabilnost.

¹Istraživanje prikazano ovim radom predstavlja deo projekta „Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji“, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (ON179022).

²jelenasakotickurbalija@ff.uns.ac.rs

Uvod

Bračna (ne)stabilnost je dinamična, oscilirajuća karakteristika bračnog odnosa; odnosno, dimenzija na čijem se jednom kraju nalazi stabilan brak - gdje partneri ne preispituju svoju želju da budu u postojećem braku, a na suprotnom kraju dimenzije je brak koji se završava razdvajanjem bračnih partnera i/ili razvodom. Pri tom, potencijal za razvod predstavlja meru individualne spremnosti partnera na razvod, jer je spremnost jednog od partnera na razvod braka nužan i dovoljan uslov za bračnu nestabilnost, i za završetak tog braka (Šakotić-Kurbalija, 2016).

Različiti teorijski pristupi se zasnivaju na implicitnoj ili eksplicitnoj pretpostavci da bračna (ne)stabilnost u najvećoj meri ili čak u potpunosti zavisi od kvaliteta bračnog odnosa. Jedino autori koji svoja istraživanja i modele funkcionisanja bračnih odnosa razvijaju na postavkama koje su dali Levinger (1976), Lewis i Spanier (1979), u okviru Teorije socijalne razmene, posmatraju kvalitet bračnog odnosa i bračnu stabilnost kao dve nezavisne dimenzije; oni pretpostavljaju mogućnost doživljaja visokog kvaliteta bračnog odnosa (visoko izraženog bračnog zadovoljstva), a niske bračne stabilnosti; visokog bračnog kvaliteta (zadovoljstva) i visoke stabilnosti; niskog kvaliteta (zadovoljstva) i niske stabilnosti; kao i visoko izražene bračne stabilnosti uz percepciju nezadovoljavajućeg bračnog kvaliteta.

Rezultati istraživanja sprovedenog u okviru projekta "Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji" ukazuju da je (kod partnera koji su zadovoljni brakom) bračna stabilnost značajno povezana sa kvalitetom bračnog odnosa, ali ujedno pokazuju i da kvalitet bračnog odnosa u relativno maloj meri može da objasni bračnu (ne)stabilnost (imaju tek oko 30% zajedničke varijanse). Drugim rečima, iako su statistički značajni prediktori, i opšte bračno zadovoljstvo i percepcija kvaliteta bračnog odnosa u relativno maloj meri doprinose nameri muškaraca da se razvedu, a u još manjoj meri kod žena (Šakotić-Kurbalija, 2011; Šakotić-Kurbalija i Kurbalija, 2012a, 2012b; Šakotić-Kurbalija, Kurbalija, Mihić i Jestrović, 2014; Šakotić-Kurbalija, Kurbalija i Kapetan, 2016). U okviru istog projekta je utvrđeno i da su za žene u bračnom razdoblju bez dece, u proseku, karakterističniji *zadovoljavajući-nestabilni*, a za žene u braku sa decom, u fazi ranog detinjstva, *nezadovoljavajući-stabilni* bračni odnosi. Pri tom su zadovoljavajuće, ali nestabilne veze, one kod kojih je privlačnost unutar veze visoka, ali su slabe

granice za napuštanje veze i postoji alternativa vezi koja je još privlačnija (gde alternativa nije nužno drugi partner!); dok su nezadovoljavajući, ali stabilni bračni parovi, oni kod kojih je privlačnost same veze niska, ali su barijere za napuštanje veze veoma visoke (socijalne ili religijske zabrane, finansijski problemi...). Na osnovu nalaza ovog istraživanja, zaključeno je da, i u našoj sredini, deca predstavljaju jedan od značajnih stabilizatora braka, a ujedno su i prepreka za razvod (Šakotić-Kurbalija, 2013).

Pojedini autori pri određenju braka ističu da je reč o kompleksnoj intimnoj relaciji, u kojoj par razmenjuje emocije i ostvaruje bliskost (Harway, 2005), a neki autori (npr. Reynolds & Mansfield, 1999) ističu i da je došlo do značajnog pomeranja u pristupu braku - sa braka kao institucije na brak kao odnos. Iako su i zakoni pojedinih država izbacili, nekada podrazumevajuću, odrednicu da je reč o zajednici osoba suprotnog pola, te su i homoseksualne veze dobile mogućnost zakonskog legalizovanja u formi braka; braku se i dalje, pre svega, pristupa kao reproduktivnoj zajednici, te se razvojne faze u bračnom odnosu izjednačavaju sa razvojnim fazama porodice i određuju se u odnosu na potomke. Pri tom se prva razvojna faza u bračnom odnosu naziva „bračno razdoblje bez dece“ (nekada čak i „preroditeljski stadijum razvoja braka“), dok naredne faze (bračna razdoblja) praktično prate rast i razvoj deteta - „rođenje deteta i rano detinjstvo dece“, „razdoblje školske dece“, i „razdoblje odrasle dece“ ili „prazno gnezdo“ (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ovakav opšteprihvaćeni pristup implicira da bračni odnos ne može da se razvija (nema razvojnih faza!) ukoliko u njemu nema potomaka.

Većina bračnih parova veruje da može postići trudnoću i dobiti decu kad to poželi, međutim, po podacima SZO, bar 50-80 miliona ljudi ima problem neplodnosti (infertiliteta) – ne uspevaju da prirodnim putem postignu začecje u toku jedne godine sa regularnim i nezaštićenim seksualnim odnosima ili pak ne uspevaju da održe trudnoću. Ovaj problem je vrlo kompleksan, i sa medicinskog aspekta, jer obuhvata mnoštvo potencijalnih uzroka (od kojih je 10% još uvek nepoznato), i sa psihosocijalnog aspekta, jer zahvata sve sfere života bračnog para – njihov međusobni odnos, njihova osećanja, stavove o budućnosti, odnose sa roditeljima, prijateljima i kolegama (Numanović et al., 2015).

Nalazi brojnih istraživanja, kako u inostranstvu (npr. Knoester & Booth 2000; Shapiro, Gottman, & Carrère, 2000; Twenge, Campbell & Foster,

2003), tako i u našoj sredini i regionu (npr. Marković, Šakotić-Kurbalija i Kurbalija, 2013; Obradović i Čudina-Obradović, 2001; Šakotić-Kurbalija, 2013), potvrđuju da dolazi do značajnih promena u bračnom funkcionisanju kada supružnici postanu roditelji. Mada postoje izuzeci, po pravilu dolazi do percepcije opadanja kvaliteta bračnog odnosa, i to u značajno većoj meri kod žena, nego kod muškaraca. Razloge za to autori ovih istraživanja pronalaze u činjenici da je u većini društava žena znatno opterećenija roditeljskom ulogom od muškarca – pored bračne i profesionalne uloge, žene po pravilu nose i najveći deo odgovornosti obavljanja kućnih poslova i staranja o deci (Bartolac i Kamenov, 2013; Mihić i Zotović, 2011; Mihić, Zotović i Petrović, 2006; Petrović, 2007; Petrović, Mihić, Zotović i Kapor-Stanulović, 2009; Taylor, Bennett & Sung, 2010; Šakotić-Kurbalija i Kukulj, 2016).

Pri tom, za bračnu stabilnost je veoma značajno i to kada je došlo do trudnoće i da li je dete rođeno pre braka ili u braku. Istraživanja nedvosmisleno pokazuju da su najnestabilniji brakovi u kojima je dete rođeno pre sklapanja braka, a zatim brakovi gde je postojala trudnoća pre sklapanja braka; dok su najstabilniji brakovi u kojima je dete začeto tek nakon ulaska u brak (Morgan & Rindfuss, 1985; Kurdek, 1993), jer su partneri zbog trudnoće ili rođenja deteta pre braka bili pod pritiskom da se venčaju i/ili su imali doživljaj da su prinuđeni da menjaju svoje životne planove (Šakotić-Kurbalija, 2016).

Da su bračne i roditeljske uloge značajno povezane potvrđuje i psihoterapijska praksa: problemi iz bračne relacije se često prenose na roditeljski odnos, a velike nesuglasice u vezi roditeljstva mogu predstavljati uzroke problemima u bračnim odnosima. Međutim, iako bračni partneri najčešće jesu i roditelji, bračni odnos ne podrazumeva roditeljstvo, niti pak roditeljstvo podrazumeva postojanje bračnog odnosa. Pored toga što u državama Evropske unije od 1960. godine kontinuirano opada broj sklopljenih brakova, a istovremeno raste stopa razvoda; raste i broj vanbračno rođene dece, te se od devedesetih godina prošlog veka njihov broj udvostručio i iznosi preko trećine broja živorođene dece u ovim državama (Eurostat, 2010).

O promenama do kojih dolazi kada parovi u braku dobiju dete se dosta piše i govori, dok se neuporedivo ređe razmatraju problemi vezani za psihološki odnos bračnih i roditeljskih uloga u situacijama kada roditeljske uloge nisu realizovane. Upravo zbog ovog problema je izuzetno važno šta se

vidi kao osnovna funkcija, osnovna svrha braka i bračnog odnosa, šta je opšteprihvaćeno stručno stanovište, a onda i opšteprihvaćeno društveno određenje, očekivanje sredine od bračnog odnosa, i u vezi s tim - socijalni pritisak koji proizvodi neko opšteprihvaćeno uverenje o "normalnosti". U uskoj vezi s ovim određenjem, kao praktično vrlo značajna implikacija je i razdvajanje kvaliteta bračnog odnosa i bračne (ne)stabilnosti, kao nezavisnih dimenzija.

Iskustva iz psihoterapijske prakse nedvosmisleno pokazuju da na stabilnost bračnog odnosa vrlo nepovoljno utiče to kada supružnici imaju značajno različite potrebe, proistekle iz prihvatanja socijalnih normi, po pitanju važnosti ličnog ostvarenja u roditeljskoj ulozi. Problem neminovno nastaje kada partneri ili samo jedno od njih veruje da brak gubi smisao ukoliko u njemu nema dece, iako su pritom oboje u potpunosti zadovoljni postojećim partnerskim odnosom, i sam odnos, po svim kriterijumima (u koje ne spada roditeljstvo!), doživljavaju visoko kvalitetnim. Izvor bračne nestabilnosti će svakako biti i različite potrebe partnera - kada jedno (najčešće žena) želi decu (često zato jer je odgajana na uverenjima da je najbitnija uloga žene – uloga majke), a drugi partner ne želi decu, jer veruje da ona nužno smanjuju kvalitet bračnog odnosa, kojim su oboje zadovoljni. Stabilnost bračnog odnosa može narušavati i to kada oboje supružnika želi decu, ali imaju problem sa začecem i/ili održavanjem trudnoće. Problemi mogu nastati i ukoliko oba bračna partnera žele potomke, i bez njih ne vide svrhu braka, a pri tom jedno od njih pod roditeljstvom podrazumeva isključivo biološko roditeljstvo; dok je drugom partneru sasvim prihvatljiva opcija usvajanja deteta. U svim navedenim slučajevima, značajno je da supružnici preispitaju sopstvene stavove, odnosno, da osveste autentične potrebe i emocije koje stoje u osnovi njihovih konfliktnih uverenja.

Značajno je imati u vidu i da nalazi nekih studija (npr. Glenn, 1989; McLanahan & Adams, 1989; Orbuch, Hause, Mero & Webster, 1996; White & Booth, 1985) ukazuju da se kvalitet bračnog odnosa menja u funkciji vremena, nezavisno od toga da li bračni par ima decu ili ne, te da u početku partneri percipiraju visok kvalitet bračnog odnosa, a zatim, u nekoj najnižoj tački, doživljaj kvaliteta bračnog odnosa izvesno vreme stagnira, a onda polako počinje da raste. Međutim, ovde ne treba gubiti iz vida nalaz da većina ispitanika u prvim godinama braka svoj odnos procenjuje kao visoko

kvalitetan, dok se raspršenje/varijabilnost odgovora povećava sa godinama provedenim u braku, i zato vreme provedeno u braku, iako je statistički značajan prediktor svih dimenzija kvaliteta braka, ima nisku prediktivnu moć (Šakotić-Kurbalija, Kurbalija, Jestrović i Mihić, 2017). Drugo, iako se i kod parova bez dece vremenom smanjivao doživljaj kvaliteta bračnog odnosa, ostaje pitanje da li su to parovi koji su izabrali da nemaju decu ili su to parovi koji su želeli decu, i smatrali da je reprodukcija svrha braka, a onda su, suočivši se sa neplodnošću, ostali u braku iz religijskih ili nekih drugih uverenja, gubeći pritom veru u vrednost sopstvenog braka...

Imajući u vidu brojne istraživačke nalaze koji govore da su doživljaj kvaliteta bračnog odnosa i potencijal za razvod značajno povezani sa dobijanjem deteta i ulaskom partnera, pored bračnih/supružničkih, i u roditeljske uloge, te da majčinstvo znatno više deluje na život žene, nego što očinstvo deluje na život muškarca (Nomaguchi & Milkie, 2003), u ovom radu će biti utvrđene razlike u doživljaju kvaliteta bračnog odnosa i potencijalu za razvod između žena-majki i žena koje imaju problem neplodnosti, kako bi se ispitao značaj bračne neplodnosti za funkcionisanje bračnog odnosa.

Metod

Uzorak i postupak

Uzorkom su obuhvaćene ukupno 202 ispitanice, od toga 101 ispitanica koja je izvestila o neplodnosti i 101 ispitanica koja nije izvestila o postojanju takvog problema – kontrolna grupa. Prema preporukama nekih autora (Tovliat, Motaghedifard, & Tamannaeifar, 2015) u uzorak su uključene ispitanice starosti između 22 i 45 godina ($AS = 32.82$, $SD = 4.55$), pri čemu nisu zabeležene starosne razlike između ispitanica sa problemom neplodnosti i ispitanica iz kontrolne grupe ($t(200) = -.43$, $p = .67$). Starost bračnih partnera ispitanica se kretala između 24 i 57 godina ($AS = 36.78$, $SD = 5.38$), pri čemu, takođe, nisu registrovane starosne razlike između partnera dve navedene grupe ispitanica ($t(196) = 1.24$, $p = .21$).

Ispitanice su sa svojim partnerima u braku od 11 meseci do 24 godine ($AS = 10.21$, $SD = 6.13$), pri čemu ispitanice iz kontrolne grupe imaju od jednog do četiri deteta. Razlike u dužini trajanja braka između ispitanica sa

problemom neplodnosti i ispitanica iz kontrolne grupe nisu identifikovane ($t(181) = .71, p = .79$).

Većina ispitanica ima završenu srednju stručnu spremu (61.3%), manji broj ima završenu visoku stručnu spremu (21.1%), dok najmanji broj ispitanica ima završenu višu stručnu spremu (9%), nižu stručnu spremu (4.5%), magistarske ili doktorske studije (3%), odnosno nema završenu osnovnu školu (1%). Na sličan način se distribuira i obrazovni status njihov partnera, te najveći broj partnera ima završenu srednju stručnu spremu (61.1%), manji broj ima završenu visoku stručnu spremu (18.2%), dok najmanji broj partnera ima završenu višu stručnu spremu (10.6%), nižu stručnu spremu (7.6%), magistarske ili doktorske studije (2%), odnosno nema završenu osnovnu školu (0.5%).

U uzorku su zabeležene razlike između ispitanica sa problemom neplodnosti i ispitanica iz kontrolne grupe u stepenu obrazovanja ($\chi^2(5) = 42.29, p = .00$), kao i u stepenu obrazovanja njihovih partnera ($\chi^2(5) = 37.53, p = .00$), pri čemu ispitanice koje imaju problem sa neplodnošću, kao i njihovi partneri imaju viši stepen obrazovanja u odnosu na ispitanice iz kontrolne grupe, i njihove partnere.

Najveći broj ispitanica (47%) je zaposlen „za stalno“, nešto manji broj ispitanica je zaposleno na određeno vreme (17.8%), odnosno trenutno nezaposleno/traži posao (14.9%), ili se izjašnjava kao „domaćica“ (15.3%), dok je najmanji broj ispitanica (su)vlasnica firme (5%). Kada je u pitanju radni status njihovih partnera, najveći broj partnera je takođe zaposlen „za stalno“ (47.4%), manji broj njih je trenutno nezaposlen i u potrazi za poslom (19.4%), odnosno zaposlen na određeno vreme (17.9%), ili je (su)vlasnik firme (14.3%), dok je najmanji broj partnera u invalidskoj penziji (1%). Razlike u radnom statusu nisu zabeležene, kako između ispitanica sa problemom neplodnosti/začeca i ispitanica iz kontrolne grupe ($\chi^2(4) = 7.39, p = .20$), tako i između njihovih partnera ($\chi^2(4) = 8.48, p = .07$).

Uzorkom je obuhvaćen najveći broj ispitanica koje procenjuju svoj materijalni status kao prosečan (52.5%), nešto manji broj kao ispodprosečan (29.8%), dok najmanji broj ispitanica ocenjuje svoj materijalni status kao iznadprosečan (17.7%). Razlike u proceni materijalnog statusa nisu registrovane između dve grupe ispitanica ($\chi^2(4) = 1.94, p = .75$).

Istraživanje je sprovedeno na teritoriji Republike Srbije. Žene iz brakova sa decom su kontaktirane na roditeljskim sastancima u vrtićima, osnovnim i srednjim školama. Ispitivanje žena iz brakova bez dece je vršeno posredstvom ginekoloških ordinacija. Svim ženama je najpre objašnjen cilj istraživanja, a zainteresovanim za istraživanje su zatim prosleđene baterije testova. Ispitanice su upitnike popunjavale kod kuće, a zatim su ih popunjene, u zatvorenim kovertama, vraćale stručnim saradnicama u navedenim ustanovama.

Instrumenti

DAS skala (Dyadic Adjustment Scale – DAS: Spanier, 1976, 1989). Za procenu kvaliteta bračnog odnosa je primenjena je DAS skala, koja se sastoji iz 32 pitanja na koja ispitanici odgovaraju tako što procenjuju stepen učestalost određenih ponašanja, ili procenjuju da li su neka ponašanja prisutna u njihovoj vezi. Pored ukupnog skora ($\alpha = .93$), skala omogućava i izračunavanje skorova na sledećim subskalama:

1. Konsenzus ($n = 13$, $\alpha = .88$), koja meri stepen slaganja partnera u svakodnevnom funkcionisanju (npr. vođenju finansija, odnosu prema kućnim obavezama, religiji, rekreaciji, donošenju odluka i sl.);
2. Zadovoljstvo brakom ($n = 10$, $\alpha = .83$), koja obuhvata opšte zadovoljstvo brakom, poverenje u partnera, učestalost bračnih konflikta, stepen bračne tenzije, doživljaj međusobne netrpeljivosti i lični odnos prema budućnosti braka;
3. Afektivno-seksualna usaglašenost ($n = 4$, $\alpha = .69$), koja meri stepen usaglašenosti partnera u ispoljavanju emocija i seksualnim odnosima; i
4. Kohezivnost ($n = 5$, $\alpha = .74$), kojom se procenjuje stepen bliskosti i kvaliteta komunikacije među partnerima (zajednički rad na nekom ostvarenju, smireni razgovori, podsticanje razmene ideja, zajednička interesovanja van kuće, zajednički smeh).

Indeks bračne nestabilnosti (Marital Instability Index: Booth, Johnson & Edwards, 1983). Indeksom bračne nestabilnosti meren je potencijal za razvod. Ovaj instrument se sastoji iz stavki koje procenjuju: prisustvo razmišljanja o razvodu braka, postojanje razgovora sa prijateljima o razvodu, i postojanje razgovora o razvodu braka sa bračnim partnerom. Na stavke se odgovara potvrdno ili odrično, a skorovi se kreću u rasponu od 0 do 3, pri

čemu niži rezultat ukazuju na bračnu stabilnost, a viši na bračnu nestabilnost. Instrument pokazuje zadovoljavajuće metrijske karakteristike ($\alpha = .85$).

Rezultati

Deskriptivni pokazatelji za skale/subskale korišćene u istraživanju su prikazani u Tabeli 1. Vrednosti skjunisa i kurtozisa se mogu smatrati prihvatljivim za sve skale/subskale korišćene u istraživanju, prema blažem kriterijumu (-2/+2) datog od strane autora Finney i DiStefano (2006).

Tabela 1

Deskriptivni statistički pokazatelji za skale/subskale korišćene u istraživanju

Skala/subskala	N	Min	Max	AS	SD	Skjunis	Kurtozis
DAS_ukupno	202	74	156	124.70	16.34	-.75	.29
DAS_Konsenzus	195	23	65	51.11	8.09	-.71	.51
DAS_Zadovoljstvo	192	22	53	42.43	5.87	-.84	.37
DAS_Afektivno-seksualna usaglašenost	198	6	14	11.73	1.83	-.68	-.31
DAS_Kohezivnost	193	10	25	20.09	3.36	-.75	-.14
Bračna nestabilnost	200	0	3	.40	.89	1.09	1.95

S obzirom na to da se u velikom broju istraživanja izveštava o jakoj povezanosti dužine bračne relacije i kvaliteta braka, razlike između ispitanica sa problemom neplodnosti i ispitanica iz kontrolne grupe na subskalama upitnika za procenu kvaliteta bračnog odnosa ispitane su jednosmernom multivarijantnom analizom kovarijanse (MANCOVA), pri čemu je varijabla dužina braka predstavljala kovarijat u analizi. Preliminarnim ispitivanjem proverene su pretpostavke o normalnosti, linearnosti, univarijatnim i multivarijatnim autlajerima, homogenosti matrica varijanse – kovarijanse, multikolinearnosti, kao i pretpostavke o homogenosti regresionih nagiba i pouzdanosti merenja kovarijata, pri čemu nije registrovano ozbiljnije narušavanje pretpostavki.

Rezultati pokazuju da su glavni efekti ($\lambda_w(5, 166) = 3.30, p = .00, \eta_p^2 = .09$), nakon statističkog uklanjanja uticaja dužine bračne relacije, značajni na multivarijantnom nivou. Statističku značajnost (po Bonferronijevom prilagođenom nivou značajnosti od $p \leq .001$), sa malim

efektom razlike (Cohen, 1988), dosegle su promenljive: Konsenzus i Zadovoljstvo brakom (Tabela 2).

Tabela 2

Razlike na subskalama upitnika za procenu kvaliteta bračnog odnosa

Faktor	Skala/subskala	F	df ₁	P	ηp^2
Problem neplodnosti	Konsenzus	8.429	1	.001	.062
	Zadovoljstvo	8.285	1	.001	.061
	Afektivno-seksualna usaglašenost	2.039	1	.155	.012
	Kohezivnost	.478	1	.490	.003

Napomena: Vrednost kovarijata iznosi 32.76

Kao što se može videti iz Tabele 3 ispitanice iz kontrolne grupe postižu više skorove na subskalama Konsenzus i Zadovoljstvo u odnosu na ispitanice koje izveštavaju o problemu neplodnosti.

Tabela 3

Deskriptivni pokazatelji za subskale upitnika za procenu kvaliteta bračnog odnosa i skalu bračne nestabilnosti

Subskala	Grupa	AS	SD
Konsenzus	Problem neplodnosti	50.29	7.63
	Kontrolna grupa	53.95	8.51
Zadovoljstvo brakom	Problem neplodnosti	41.87	6.37
	Kontrolna grupa	44.96	5.33
Afektivno-seksualna usaglašenost	Problem neplodnosti	11.53	1.89
	Kontrolna grupa	11.93	1.80
Kohezivnost	Problem neplodnosti	19.94	3.32
	Kontrolna grupa	20.25	3.41

Razlike u domenu bračne nestabilnosti između ispitanica sa problemom neplodnosti i ispitanica iz kontrolne grupe ispitane su t-testom za nezavisne uzorke. Rezultati ukazuju na značajne razlike između navedene dve grupe ispitanica ($t(198) = -3.95, p = .00$), pri čemu se kod ispitanica koje izveštavaju o postojanju problema neplodnosti registruje veća bračna nestabilnost u odnosu na ispitanice iz kontrolne grupe (Tabela 3).

Diskusija

Rezultati ovog istraživanja su u skladu sa rezultatima većeg broja prethodno sprovedenih studija, u kojima se kod žena, koje izveštavaju o problemu neplodnosti, registruje niži stepen zadovoljstva bračnim odnosom (Lee, Sun, & Chao, 2001; Masoumi, Garousian, Khani, Oliaei, & Shayan, 2016; Monga, Alexandrescu, Katz, Stein, & Ganiats, 2004), te veći stepen bračne nestabilnosti (Fledderjohann, 2012; Sultan, Yousuf, Jan, Hassan, & Jaan, 2018), u odnosu na ispitanice koje ne izveštavaju o problemu neplodnosti. Pored očekivanih razlika u zadovoljstvu i bračnoj nestabilnosti, u ovom istraživanju između dve grupe ispitanica razlike su takođe identifikovane i u stepenu međusobnog slaganja partnera u svakodnevnom funkcionisanju.

Međutim, neophodno je istaći da generalno sve ispitanice percipiraju različite aspekte svojih bračnih odnosa kao kvalitetne, a bračni odnos kao stabilan, te se pri razmatranju identifikovanih razlika između ispitanica sa problemom neplodnosti i ispitanica iz kontrolne grupe ne može govoriti u terminima nezadovoljstva, neslaganja i bračne nestabilnosti kod ispitanica koje imaju problem sa začecem, već samo o manjem stepenu zadovoljstva, slaganja u različitim aspektima svakodnevnog funkcionisanja, te manjoj bračnoj stabilnosti, u poređenju sa ispitanicama iz kontrolne grupe.

Relativno visok kvalitet i stabilnost braka identifikovan i kod žena koje imaju problem sa neplodnošću se može objasniti na nekoliko načina. Pre svega, u ovom istraživanju nisu kontrolisani faktori poput dužine trajanja problema sa neplodnošću, vrsta neplodnosti, uključenost u tretmane, vrsta tretmana itd., koji su mogli uticati na dobijene rezultate. Naime, veliki broj istraživanja ukazuje na to da problem sa neplodnošću u trajanju od tri do šest godina imaju najveći negativni efekat na različite aspekte bračnog funkcionisanja partnera (Cwikel, Gidron, & Sheiner, 2004; Masoumi, Poorolajal, Keramat, & Moosavi, 2013; Ramezanzadeh et al., 2004). S obzirom na to da su ispitanice, koje imaju problem sa neplodnošću, obuhvaćene ovim istraživanjem u braku sa svojim partnerima u proseku oko deset godina, moguće da je najveći broj ispitanica već prošao fazu koju karakteriše najveći negativni uticaj neplodnosti na funkcionisanje bračne relacije. Takođe, veliki broj istraživanja ukazuje i na to da vrsta i broj neuspešnih tretmana takođe mogu uticati na generalno zadovoljstvo bračnim odnosom, te da invazivniji

tretmani, i veći broj neuspešnih tretmana imaju veći negativni uticaj na zadovoljstvo (Cwikel et al., 2004; Ramezanzadeh et al., 2004; Verhaak et al., 2006). Potencijalno su navedeni faktori mogli uticati na dobijene rezultate, međutim, budući da u ovom istraživanju nisu dobijeni podaci o vrsti i broju tretmana, ne možemo donositi zaključke o relaciji navedenih varijabli.

Identifikovano nešto niže zadovoljstvo bračnim odnosom kod ispitanica sa problemom neplodnosti, u poređenju sa ispitanicama iz kontrolne grupe, jeste u skladu sa većinom prethodno sprovedenih istraživanja. Prethodna istraživanja ukazuju na to da žene kod kojih je dijagnostikovana neplodnost, u poređenju sa ženama kod čijih je partnera identifikovana neplodnost, doživljavaju veći stepen stresa (Deka & Sarma, 2010; Wright et al., 1991). Moguće je da je ovim istraživanjem obuhvaćen nešto veći broj žena iz prve grupe, te da je veći stepen stresa povezan sa izraženijom bračnom tenzijom, s obzirom na to da parovi, koji se suočavaju sa problemom neplodnosti, potencijalno mogu nešto češće dolaziti u konflikt usled suprotnih stavova povodom različitih aspekata datog problema, npr. podvrgavanja različitim tretmanima, što potvrđuju rezultati nekih istraživanja koji ukazuju na to da se kod parova sa problemom neplodnosti češće identifikuju konflikti, problemi u komunikaciji i neslaganju oko medicinskih tretmana i razlika u stepenu uključenosti u sam tretmanski proces (Andrews, Abbey & Halman, 1991; Berg & Wilson, 1991).

U vezi sa prethodno navedenim, identifikovan nešto niži stepen slaganja bračnih partnera u svakodnevnom funkcionisanju kod ispitanica sa problemom neplodnosti, u odnosu na ispitanice koje nisu izvestile o postojanju ovog problema, je takođe očekivan s obzirom na to da se partneri, kod koji je identifikovan problem neplodnosti, suočavaju sa brojnim odlukama koje je potrebno doneti, a koje mogu imati dugoročne i važne posledice na individualno i bračno funkcionisanje. Dakle, moguće da partneri, usled različitih stavova i percepcije problema i njegovog rešenja, nešto češće mogu ispoljavati neslaganje u onim oblastima koje su u vezi sa različitim aspektima problema.

Usled povremenih konflikata i neslaganja, bračni partneri mogu preispitivati i budućnost bračnog odnosa, što je takođe u skladu sa prethodno sprovedenim istraživanjima koja ukazuju na to da neplodnost, odnosno prateće psiho-kognitivne promene, mogu imati negativne efekte na bračnu

stabilnost (Drozdol & Skrzypulec, 2009). Ispitanice, koje se suočavaju sa problemom neplodnosti, usled socijalnih pritisaka i stigmatizacije, koja se često vezuje za ovaj problem, povremeno mogu preispitivati i razmišljati o budućnosti svog braka, što se odražava na nešto viši stepen bračne nestabilnosti u poređenju sa ispitanicama koje se ne suočavaju sa ovim problemom.

Izostanak značajnih razlika u domenu afektivno-seksualne usaglašenosti između žena sa problemom neplodnosti i žena koje ne izveštavaju o ovom problemu nije u saglasnosti sa većinom istraživanjau kojima su identifikovane razlike u različitim aspektima seksualnog funkcionisanja između pomenute dve grupe ispitanica (Jamali, Rasekh Jahromi, & Javadpour, 2013; Moga et al., 2004). Međutim, za razliku od istraživanja u kojima su registrovane značajne razlike između pomenutih grupa ispitanica, u ovom istraživanju je fokus bio na proceni afektivne i seksualne usaglašenosti, a ne seksualnim disfunkcijama, koje se mogu češće identifikovati kod parova sa problemima neplodnosti, naročito kod muškaraca s obzirom na to da tretmani neplodnosti podrazumevaju potrebu za većim brojem seksualnih odnosa, koji mogu uticati na seksualne disfunkcije u domenu orgazma, uzbuđenja i seksualne želje (Marci et al., 2012).

Naposletku, neophodno je istaći nekoliko metodoloških ograničenja ove studije. Pre svega, u ovom istraživanju nisu ispitani faktori u vezi sa problemima sa začecem koji su mogli uticati na dobijene rezultate i dati jasniju sliku o ispitivanim varijablama, a odnose se prvenstveno na trajanje ispitivanog problema, vrstu problema (primarni ili sekundarni), broj i vrstu tretmana, ukoliko parovi odlaze na tretmane. Takođe, nacrt ove studije ne dozvoljava sa velikom sigurnošću izvođenje zaključaka o veličini uticaja koje problem neplodnosti ima na funkcionisanje partnerske relacije, s obzirom na to da nisu registrovani podaci o varijablama od interesa pre registrovanja problema sa začecem.

U budućim istraživanjima bi, na osnovu svega prethodno navedenog, trebalo ispitati uticaj faktora koji u ovom istraživanju nisu bili ispitivani, a koji potencijalno mogu uticati na percepciju kvaliteta bračnog odnosa i bračnu nestabilnost. Takođe, bilo bi korisno ispitati razlike u percepciji bračnog kvaliteta i bračne nestabilnosti između žena koje se nalaze u različitim fazama tretmana, te razlike između žena sa primarnim i sekundarnim problemom

neplodnosti, kako bi se dobio što detaljniji uvid u efekte koje neplodnost može imati na partnerski odnos. Takođe, u budućim istraživanjima bi bilo korisno proširiti uzorak, te obuhvatiti pored žena i njihove bračne partnere, te posmatrati efekte neplodnosti na partnerski odnos iz dijadne perspektive.

Međutim, i pored navedenih ograničenja, ova studija ima značajne teorijske i praktične implikacije. Pre svega, većina prethodnih studija je koristila individualne izveštaje i nevalidirane instrumente, te male, nekontrolisane uzorke. U ovom istraživanju primenjeni su validirani instrumenti, a poduzorci ispitanica su bili ujednačeni prema relevantnim varijablama, te su na taj način prevaziđeni nedostaci prethodnih studija u vezi sa (ne)adekvatnim kontrolnim grupama sa kojima su poređeni podaci dobijeni od ispitanica (parova) koji izveštavaju o problemima neplodnosti. Pored toga, rezultati ovog istraživanja doprinose produbljivanju postojećih saznanja o efektima koje neplodnost može imati na funkcionisanje partnerskih relacija, budući da se u studiji razmatraju različite dimenzije kvaliteta bračnog odnosa, za razliku od većine prethodnih istraživanja koja su se fokusirale na samo jednu dimenziju – zadovoljstvo bračnim odnosom, ili na kvalitet bračnog odnosa posmatranog kao jednodimenzionalni konstrukt.

Sa druge strane, ovo istraživanje ima i značajne praktične implikacije, ukazujući na važne aspekte koje lekari i terapeuti mogu adresirati u svom radu kako bi poboljšali opšte blagostanje individua koje se bore sa problemom neplodnosti. Naime, istraživanja ukazuju na to da bračne relacije predstavljaju važan izvor podrške kod parova sa problemom neplodnosti (Schmidt, Holstein, Christensen, & Boivin, 2005), te identifikovanje problema u specifičnim aspektima bračnog odnosa i rad na njima predstavlja izuzetno važan zadatak za terapeute koji se bave bračnom terapijom ili savetovanjem parova koji se suočavaju sa problemom neplodnosti, budući da pomenuti problemi mogu imati značajan uticaj na tok i ishod terapijskog ili savetodavnog procesa.

S obzirom na to da je velika većina istraživanja na temu neplodnosti fokusirana na medicinske aspekte ovog problema, te da se manji broj studija bavi izučavanjem uticaja koje neplodnost može imati na bračni odnos iz psihosocijalne, emocionalne i seksualne perspektive, neophodno je usmeriti veću pažnju na istraživanja intimnosti, seksualnosti, bračnih i socijalnih funkcija, koja će pomoći u boljem razumevanju datog problema i njegovih

uticaja, te posledično i obezbeđivanju adekvatnije podrške i pomoći parovima koji se suočavaju sa problemom neplodnosti.

Reference

- Andrews, F. M., Abbey, A., & Halman, L. J. (1991). Stress from infertility, marriage factors, and subjective well-being of wives and husbands. *Journal of Health and Social Behavior*, 32(3), 238-253.
- Bartolac, A., i Kamenov, Ž. (2013). Percipirana raspodjela obiteljskih obveza među partnerima i doživljaj pravednosti u vezi. *Sociologija i prostor*, 51(1), 67-90.
- Berg, B. J., & Wilson, J. F. (1991). Psychological functioning across stages of treatment for infertility. *Journal of Behavioral Medicine*, 14(1), 11-26.
- Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
- Cwikel, J., Gidron, Y., & Sheiner, E. (2004). Psychological interactions with infertility among women. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*, 117(2), 126-131.
- Deka, P. K., & Sarma, S. (2010). Psychological aspects of infertility. *British Journal of Medical Psychology*, 59(3), 336-354.
- Drozdol, A., & Skrzypulec, V. (2009). Evaluation of marital and sexual interactions of Polish infertile couples. *The Journal of Sexual Medicine*, 6(12), 3335-3346.
- Eurostat (2010). *Europe in figures - Eurostat yearbook 2010*. Retrieved from: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-10-220/EN/KS-CD-10-220-EN.PDF
- Finney, S. J., & DiStefano, C. (2006). Non-normal and categorical data in structural equation modeling. *Structural equation modeling: A second course*, 10(6), 269-314.
- Fledderjohann, J. J. (2012). 'Zero is not good for me': Implications of infertility in Ghana. *Human Reproduction*, 27(5), 1383-1390.
- Glenn N. D. (1989). Duration of marriage, family composition, and marital happiness. *National Journal of Sociology*, 3(1), 3-24.
- Harway, M. (Ed.) (2005). *Handbook of couples therapy*. New Jersey: John Wiley & Sons.

- Hosseinzadeh., B. R. (2003). *Comparison of mental health and sexual problems in fertile and infertile woman* (Master's thesis in Psychology). School of Psychology, University of Medical Sciences, Tehran.
- Jamali, S., Rasekh Jahromi, A., & Javadpour, S. (2013). Sexual function in fertile and infertile women referring to the Jahrom Infertility in 2011. *Jundishapur Journal of Chronic Disease Care*, 3(1), 28-53.
- Knoester, C., & Booth, A. (2000). Barriers to divorce: When are they effective? When are they not? *Journal of Family Issues*, 21(1), 78-99.
- Kurdek, L. A. (1993). Predicting marital dissolution: A 5-year prospective longitudinal study of newlywed couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(2), 221-242.
- Lee, T. Y., Sun, G. H., & Chao, S. C. (2001). The effect of an infertility diagnosis on the distress, marital and sexual satisfaction between husbands and wives in Taiwan. *Human Reproduction*, 16(8), 1762-1767.
- Levinger, G. (1976). A social psychological perspective on marital dissolution. *Journal of Social Issues*, 32(1), 21-47.
- Lewis, R. A., & Spanier, G. (1979). Theorizing about the quality and stability of marriage. In W. R. Burr (Ed.), *Contemporary theories about the family* (pp. 268 –294). New York: Free Press.
- Marci, R., Graziano, A., Piva, I., Monte, G. L., Soave, I., Giugliano, E., & Patella, A. (2012). Procreative sex in infertile couples: The decay of pleasure?. *Health and Quality of Life Outcomes*, 10(1), 140-140.
- Marković S., Šakotić-Kurbalija, J., i Kurbalija D. (2013). Povezanost pola i broja dece sa stabilnošću i kvalitetom bračnog odnosa. Saopštenje na međunarodnom naučno-stručnom skupu: "Savremeni trendovi u psihologiji". Novi Sad: 11.–13.10.2013. Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju, Novi Sad. Knjiga sažetaka na CD-u, 179-180.
- Masoumi, S. Z., Garousian, M., Khani, S., Oliaei, S. R., & Shayan, A. (2016). Comparison of quality of life, sexual satisfaction and marital satisfaction between fertile and infertile couples. *International Journal of Fertility & Sterility*, 10(3), 290-296.
- Masoumi, S. Z., Poorolajal, J., Keramat, A., & Moosavi, S. A. (2013). Prevalence of depression among infertile couples in Iran: A meta-analysis study. *Iranian Journal of Public Health*, 42(5), 458-471.
- McLanahan, S., & Adams, J. (1989). The effects of children on adults' psychological well-being: 1957–1976. *Social Forces*, 68(1), 124-146.

- Mihić, I., i Zotović, M. (Ur.) (2011). *Porodične i profesionalne uloge: Značaj zaposlenja za porodično funkcionisanje*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju.
- Mihić, I., Zotović, M., i Petrović, J. (2006). Sociodemografske karakteristike porodice, podela posla u kući i vaspitni stilovi roditelja u porodicama na teritoriji Vojvodine. *Pedagoška stvarnost*, 1-2, 118-134.
- Monga, M., Alexandrescu, B., Katz, S. E., Stein, M., & Ganiats, T. (2004). Impact of infertility on quality of life, marital adjustment, and sexual function. *Urology*, 63(1), 126-130.
- Morgan, S. P., & Rindfuss, R.R. (1985). Marital disruption: Structural and temporal dimensions. *American Journal of Sociology*, 90(5), 1055-1077.
- Nomaguchi, K. M., & Milkie, M. A. (2003). Costs and rewards of children: The effects of becoming a parent on adults. *Journal of Marriage & Family*, 65(2), 356-374.
- Numanović, N., Hajrović, Š., Spahić, Š., Suljić, M., Preljević, I., & Hajrović, A. (2015). Success in the treatment of known cause infertility. *Materia Medica*, 31(1), 1263-1269.
- Obradović, J., i Čudina-Obradović, M. (2001). Broj djece u obitelji i spol bračnog partnera kao prediktori bračne kvalitete. *Društvena istraživanja*, 10(4-5), 709-730.
- Orbuch, T. L., House, J. S., Mero, R.P., & Webster, P. S. (1996). Marital quality over the life course. *Social Psychology Quarterly*, 59(2), 162-171.
- Petrović, J. (2007). Odnosi u porodicama u Vojvodini: Podela uloga, vaspitno ponašanje roditelja i porodična klima. U M. Zotović, (Ur.), *Porodice u Vojvodini: Karakteristike i funkcionalnost*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Petrović, J., Mihić, I., Zotović, M., i Kapor-Stanulović, N. (2009). Porodične uloge oca i majke u porodicama u procesu tranzicije. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 128, 31-45.
- Ramezanzadeh, F., Aghssa, M. M., Abedinia, N., Zayeri, F., Khanafshar, N., & Jafarabadi, M. (2004). Surveying of relationship between anxiety, depression and duration of infertility. In *International Congress Series*, 1271, 334-337. Elsevier.
- Reynolds, J., & Mansfield, P. (1999). The effect of changing attitudes to marriage on its stability. In J. Simons (Ed.), *High divorce rates: The state of the evidence on reasons and remedies: Reviews of evidence on the causes of marital breakdown and the effectiveness of policies and*

- services intended to reduce its incidence.* London: Lord Chancellor's Department.
- Šakotić-Kurbalija, J. (2011). *Karakteristike bračnog odnosa i traženje psihološke pomoći.* (Doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad.
- Šakotić-Kurbalija, J. (2013). Kvalitet i stabilnost bračnog odnosa u različitim fazama braka. *Godišnjak Filozofskog fakulteta, Novi Sad*, 38, 129–148.
- Šakotić-Kurbalija, J. (2016). *Bračni odnosi u Srbji: Povezanost kvaliteta, potencijala za razvod i spremnosti za traženje psihološke pomoći.* Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Šakotić-Kurbalija, J., i Kurbalija, D. (2012a). Povezanost globalnog zadovoljstva brakom, kvaliteta bračnog odnosa i bračne stabilnosti. *Psihijatrija danas*, 44(2), 149–159.
- Šakotić-Kurbalija, J., & Kurbalija, D. (2012b). Spousal approval of recreation as an indicator of marriage quality and stability. *Exercise and Quality of Life*, 4(1), 1–10.
- Šakotić-Kurbalija, J., i Kukulj, N. (2016). Povezanost kvaliteta bračnog odnosa i potencijala za razvod sa podelom odgovornosti među partnerima. *Šesti kongres psihoterapeuta Srbije: Društvo i psihoterapija*. Beograd: 20.10 – 23. 10. 2016. Savez društava psihoterapeuta Srbije, Zbornik rezimea na CD-u, 20.
- Šakotić-Kurbalija, J., Kurbalija D., i Kapetan, A. (2016). Razlike između muškaraca i žena u predikciji potencijala za razvod na osnovu bračnog kvaliteta. *Šesti kongres psihoterapeuta Srbije: Društvo i psihoterapija*. Beograd: 20.10 –23. 10. 2016. Savez društava psihoterapeuta Srbije, Zbornik rezimea na CD-u, 21-22.
- Šakotić-Kurbalija, J., Kurbalija D., Jestrović, J., i Mihić I. (2017). Efekti bračnog lokusa kontrole na percepciju kvaliteta bračnog odnosa kod žena. *Primenjena psihologija*, 10(1), 17-36
- Šakotić-Kurbalija, J., Kurbalija, D., Mihić, I. i Jestrović, J. (2014). Predikcija potencijala za razvod na osnovu ženine percepcije kvaliteta bračnog odnosa. *Godišnjak za psihologiju*, 11(13), 167-178.
- Schmidt, L., Holstein, B., Christensen, U., & Boivin, J. (2005). Does infertility cause marital benefit? An epidemiological study of 2250 women and men in fertility treatment. *Patient Education and Counseling*, 59(3), 244-251.

- Shapiro, A. F., Gottman, J. M., & Carrère, S. (2000). The baby and the marriage: Identifying factors that buffer against decline in marital satisfaction after the first baby arrives. *Journal of Family Psychology*, 14(1), 59-70.
- Sultan, A., Yousuf, S., Jan, S., Hassan, U., & Jaan, U. (2018). Assessing perceived social support and marital satisfaction among fertile and infertile women. *Age*, 20(30), 55-71.
- Taylor, S., Bennett, F., & Sung, S. (2010). Unequal but "fair"? Housework and child care in a sample of low to moderate income British couples. Barnett Papers in *Social Research 2010-4*. Department of Social Policy and Intervention, University of Oxford.
- Tovliat, V. S., Motaghedifard, M., & Tamannaeifar, M. R. (2015). A comparison of stress reactions, coping styles, subjective well-being and its subscales in fertile and infertile women. *Journal of Advanced Medical Sciences and Applied Technologies*, 1(2), 93-97.
- Twenge, J. M., Campbell W. K., & Foster C. A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: A meta-analytic review. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 574-583.
- Verhaak, C. M., Smeenk, J. M. J., Evers, A. W. M., Kremer, J. A., Kraaijmaat, F. W., & Braat, D. D. M. (2006). Women's emotional adjustment to IVF: A systematic review of 25 years of research. *Human Reproduction Update*, 13(1), 27-36.
- White, L. K., & Booth, A. (1985). The transition to parenthood and marital quality. *Journal of Family Issues*, 6(4), 435-449.
- Wright, J., Duchesne, C., Sabourin, S., Bissonnette, F., Benoit, J., & Girard, Y. (1991). Psychosocial distress and infertility: Men and women respond differently. *Fertility and Sterility*, 55(1), 100-108.

THE IMPORTANCE OF MARITAL INFERTILITY FOR ASSESSMENT OF THE MARITAL RELATIONSHIP QUALITY AND THE POTENTIAL FOR DIVORCE IN WOMEN

Summary

The aim of the research is to determine the differences in the perception of quality of the marital relationship and the potential for divorce between women who are mothers and women who have infertility problem. The sample consisted of 202 women (101 infertile women and 101 women in the control group), aged between 22 and 45 ($M = 32.82$, $SD = 4.55$), who are in a marital relationship from 11 months to 24 years ($M = 10.21$, $SD = 6.13$). In order to examine the quality of marital relationship, the Dyadic Adjustment Scale was applied (DAS; Spanier, 1976, 1989), with dimensions Consensus, Satisfaction, Affectional Expression and Cohesiveness, while potential for divorce was measured by the Marital Instability Index (Booth, Johnson & Edwards, 1983). The results of one-way multivariate covariance analysis (MANCOVA) show that the main effects, after statistically eliminating the influence of length of the marital relationship, are significant, with subjects from the control group achieving higher scores on the dimensions of Satisfaction and Consensus, compared with the subjects with infertility problem. The results of the t-test for independent samples indicate significant differences between the two groups of respondents in the domain of marital instability, with higher marital instability among respondents with infertility problem compared with respondents in the control group. The obtained results are in line with the findings of a number of previously conducted studies, which indicate that infertility has an impact on perceived satisfaction with marital relationship and marital instability.

Key words: infertility, marital relationship quality, marital instability